

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Одеська юридична академія»

Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, 65009, Тел. (048) 719-88-01, факс (0482) 63-97-64
E-mail: chancellery@onua.edu.ua, код ЄДРПОУ 20933314

Від 20.09.2022 № 1006-3

На № _____ від _____

Голові спеціалізованої вченої ради
у Донецькому державному
університеті внутрішніх справ
доктору юридичних наук, професору
Волобуєву Анатолію Федотовичу

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, доцента
Дмитра Миколайовича Цехана на дисертацію
Потоцького Мирослава Михайловича «Затримання особи за
підозрою у вчиненні кримінального правопорушення», подану на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що кожна особа має право на свободу та особисту недоторканність. Людина, її права та законні інтереси є найвищою соціальною цінністю. Заходи примусу відіграють суттєву роль у забезпеченні дієвості досудового розслідування та кримінального провадження у цілому. Примусові заходи пронизують усю кримінальну процесуальну діяльність, а ефективність застосування заходів примусу в першу чергу залежить від якості регламентування у кримінальному процесуальному законодавстві підстав та порядку їх застосування. Затримання особи суттєво обмежує право людини на свободу та особисту недоторканність. Регламентація у кримінальному процесуальному законодавстві даної процесуальної дії (заходу примусу) повинна бути максимально деталізованою. Такі правові положення повинні

бути прогнозованими та передбачуваними навіть для нефахівців у галузі права.

Недоліками сучасного правового регулювання затримання у національному законодавстві є невизначеність самої сутності затримання. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі КПК України) визначає затримання одночасно як захід забезпечення кримінального провадження та як тимчасовий запобіжний захід. Така неоднозначність негативним чином впливає на діяльність сторони обвинувачення та як наслідок на рівень дотримання прав і свобод осіб, які залучаються до кримінальної процесуальної діяльності. Це тягне за собою цілу низку недоліків у правовому регулюванні затримання та гарантуванні прав і свобод затриманих осіб.

Відмітимо, що питання затримання особи за підозрою у вчиненні злочину розглядалися у дисертаційних та монографічних дослідженнях: Д.В. Лазарева («Затримання уповноваженою службовою особою», Дніпро, 2017); Ю.В. Лук'яненко, О.О. Юхно («Затримання особи як захід забезпечення кримінального провадження», Харків, 2016); О.В. Винокуров, О.П. Кучинська («Захист прав підозрюваного при затриманні та застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: теорія і практика», Київ, 2020), Є.В. Дояр («Затримання особи у кримінальному провадженні», Київ, 2018), В.І. Фаринник («Теоретичні, правові та праксеологічні проблеми застосування заходів забезпечення кримінального провадження в кримінальному процесі України», Київ, 2018), О.В. Шульга («Затримання уповноваженою службовою особою у кримінальному провадженні», Київ, 2016). Разом з тим, у дисертації М.М. Потоцького зосереджено увагу на затриманні особи як за підозрою у вчиненні злочину, так і за підозрою у вчиненні кримінального проступку. Також, автор у своєму дисертаційному дослідженні охопив певну кількість процесуальних дій, які можуть підпадати під ознаки кримінального процесуального затримання.

Усе вищенаведене доводить актуальність, теоретичну та практичну значимість дисертаційного дослідження М.М.Потоцького. Крім того, актуальність заявленої тематики підкреслюється виконанням дисертаційного дослідження відповідно до положень Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року (у частині встановлення строків затримання неповнолітніх осіб у кримінальному провадженні), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1027-р від 18 грудня 2018 року, Національної стратегії у сфері прав людини (у частині запобігання та протидії катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність), затвердженої Указом Президента України № 119/2021 від 24 березня 2021 року, пріоритетного напрямку «Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини», «Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні» Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року №12-21, реформи правоохоронної системи Стратегії сталого розвитку «України – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується використаною нормативною базою, коректною методологією, фундаментальною теоретичною та емпіричною базою дослідження.

Нормативно-правову базу дисертаційного дослідження становлять: Конституція України, міжнародно-правові акти, КПК України та інші акти законодавства України.

Теоретичну базу дисертаційного дослідження склали наукові роботи вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі кримінального процесу та інших юридичних галузей науки. Автором проаналізовано та використано

достатню кількість доктринальних джерел з кримінального процесу та інших галузей юридичної науки.

Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали: історико-правовий метод; формально-логічний метод, порівняльно-правовий метод, системно-структурний метод, структурно-функціональний метод, соціологічний метод, статистичний метод.

Емпіричну базу становлять результати анкетування 161 слідчого і дізнавача, 134 працівників патрульної поліції, 65 адвокатів у кримінальних провадженнях протягом 2020-2021 років, рішення національних судів, рішення Європейського суду з прав людини, а також власний досвід практичної роботи автора, набутий в органах Національної поліції.

Відповідно, наукові положення, рекомендації та висновки дисертаційного дослідження є обґрунтованими та методологічно вірними, такими, що мають системний, комплексний характер та містять наукову новизну.

Наукова новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертація Потоцького М.М. є одним з перших у науці кримінального процесу науковою роботою, що присвячена комплексному дослідженню затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Сформульовані та аргументовані автором результати дисертаційного дослідження є важливими у теоретичному та практичному аспектах, містять елементи наукової новизни та пропозиції щодо удосконалення законодавства. Серед них особливо слід виділити такі: визначено, що затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення – це короткостроковий захід законного примусу, що спрямований на забезпечення належної поведінки, реалізується представниками держави та цивільними особами шляхом обмеження права на свободу за наявності підозри щодо скоєння будь-якого кримінального правопорушення (незалежно від суворості санкції), підлягає обов'язковій анкетній чи позаанкетній фіксації та забезпечується прокурорським наглядом і судовим

контролем; з'ясовано, що функціями кримінального процесуального затримання є: припинення кримінальних правопорушень; інформаційне забезпечення початкового етапу кримінальної процесуальної діяльності; забезпечення проведення першочергових процесуальних дій за участю затриманого; запобігання неналежної поведінки підозрюваного на первісному етапі розслідування; створення умов для вирішення питання про застосування або зміну запобіжного заходу; превентивна функція; доведено, що спеціальними правилами здійснення кримінального процесуального затримання є: затримання поза вимогою «безпосередність»; спеціальний суб'єкт затримання, який обумовлений територією його застосування; спеціальна згода на затримання окремої категорії осіб; необхідний ступінь тяжкості злочину для затримання неповнолітніх; зменшення часових меж для затримання неповнолітніх; збільшення часових меж для превентивного затримання та затримання в умовах воєнного стану; заміна судового контролю на прокурорський контроль щодо превентивного затримання та затримання в умовах воєнного стану; обґрунтовано, що ефективність затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення – це здатність затримання у легальний спосіб, що регламентований якісним кримінальним процесуальним законом, шляхом короткострокового обмеження права на свободу, оперативно досягнути мети щодо гарантування належної поведінки підозрюваного та інформаційного забезпечення початкового етапу досудового кримінального провадження;

Важливим є і удосконалення автором теоретичних пропозицій щодо розширення кола осіб, до яких може бути застосовано кримінальне процесуальне затримання. Автором запропоновано регламентувати механізм виняткового затримання очевидців («потенційних» свідків) кримінального правопорушення, що може реалізовуватися за наявності протидії з'ясуванню обставин на місці події.

Слід позитивно оцінити також розвиток автором теоретичних положення щодо використання стандартів переконання під час

кримінального процесуального затримання. Наголошено, що застосування конкретного стандарту переконання при реалізації затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення залежить від обставини часу та раптовості; наукових поглядів стосовно меж застосування примусу під час затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Констатовано, що у ході затримання може визнаватися законним (правомірним) завдання особі тілесних ушкоджень та позбавлення її життя.

Дисертаційне дослідження містить і ряд інших цікавих та аргументованих висновків, пропозицій та рекомендацій.

Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Зміст та оформлення дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі дисертації «Сутність затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення» дисертантом розглянуто питання історичних етапів становлення затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; поняття затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; функціональне призначення затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Автор слушно зазначає, що: поняття «затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення» можна визначити як короткостроковий захід законного примусу, що спрямований на забезпечення належної поведінки, реалізується представниками держави та цивільними особами шляхом обмеження права на свободу за наявності підозри щодо скоєння будь-якого кримінального правопорушення (незалежно від суворості

санкції), підлягає обов'язковій анкетній чи позаанкетній фіксації та забезпечується прокурорським наглядом і судовим контролем.

Автором аргументовано, що затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення має власне функціональне призначення, що розкривається через виконання таких функцій: припинення кримінальних правопорушень; інформаційне забезпечення початкового етапу кримінальної процесуальної діяльності; забезпечення проведення першочергових процесуальних дій за участю затриманого; запобігання неналежної поведінки підозрюваного на первісному етапі розслідування; створення умов для вирішення питання про застосування або зміну запобіжного заходу; превентивна функція.

У *другому розділі дисертації «Правила затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення»* досліджено питання загальних та спеціальних правил затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Автором вірно зазначено, що загальні правила реалізуються при «класичному» затриманні, тобто відповідають загальній концепції інституту затримання та використовуються у більшості видів кримінальних процесуальних затримань. Спеціальні правила застосовуються щодо окремих виняткових видів затримань особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Слушно вказано на те, що загальними правилами затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення є: уповноважені та неуповноважені суб'єкти застосування; роз'яснення та забезпечення процесуальних прав; протокольна форма фіксації; затримання з дотриманням вимоги «безпосередність»; короткостроковість; прокурорський нагляд; судовий контроль.

Слід погодитися і з тим, що судовий контроль за перевіркою законності кримінального процесуального затримання має включати як вимогу «автоматичності» («обов'язковості»), так і «негайності». Тобто такий

контроль повинен здійснюватися швидко і оперативно незалежно від волі затриманої особи або інших осіб. Запровадження автоматичного та негайного судового контролю за перевіркою законності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення забезпечить належне дотримання прав і свобод людини у кримінальному провадженні. Тому недопустимим є відтягування судового контролю за перевіркою законності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення на час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу.

До спеціальних правил затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення автор відносить: затримання поза вимогою «безпосередність»; спеціальний суб'єкт затримання, який обумовлений територією його застосування; спеціальна згода на затримання окремої категорії осіб; необхідний ступінь тяжкості злочину для затримання неповнолітніх; зменшення часових меж для затримання неповнолітніх; збільшення часових меж для превентивного затримання та затримання в умовах воєнного стану; заміна судового контролю на прокурорський контроль щодо превентивного затримання та затримання в умовах воєнного стану.

У *третьому розділі дисертації «Ефективність затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення»* розглянуто питання: поняття ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; напрями підвищення ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Вказано на те, що ознаками ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення є: оперативність досягнення мети; легальність на підставі якісного закону; короткостроковість обмеження права на свободу. Зазначено, що під поняттям «ефективність затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення» необхідно розуміти здатність затримання у легальний спосіб, що регламентований якісним кримінальним процесуальним законом, шляхом

короткострокового обмеження права на свободу, оперативно досягнути мети щодо гарантування належної поведінки підозрюваного та інформаційного забезпечення початкового етапу досудового кримінального провадження.

Автор вказує, що межі примусу під час затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення можуть охоплювати законне (правомірне) завдання особі тілесних ушкоджень та позбавлення її життя. При наявності на тілі затриманої особи видимих тілесних ушкоджень така особа підлягає обов'язковому медичному огляду. У такому випадку затримана особа має негайно доставлятися до найближчого медичного закладу для проведення огляду.

Цікавою є позиція, що затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення є кримінальним процесуальним гібридом застосування примусу та отримання необхідної інформації на первісному етапі розслідування. Фактично процедура кримінального процесуального затримання, окрім примусових дій охоплює гібридні елементи обшуку, освідування та відібрання пояснень.

Оформлення дослідження відповідає встановленим вимогам. Робота виконана грамотною українською мовою.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що вони можуть бути використані у: у науково-дослідній сфері – під час подальшої теоретичної розробки проблем затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; у законотворчому процесі – при удосконаленні норм кримінального процесуального закону у частині правової регламентації кримінального процесуального затримання; у правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; у навчально-методичній діяльності – при викладанні навчальних дисциплін кримінального процесуального профілю та підготовці навчально-методичних матеріалів.

Повнота викладу наукових положень в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні наукові результати дисертації відображено у 14 наукових публікаціях, з них 6 статей – у наукових виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 підрозділ у колективній монографії, 1 стаття – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу з наукового напрямку «Право», 6 тез доповідей – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та науково-практичних семінарів. В наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, наукові положення дисертації викладені у належному обсязі.

Текстових запозичень без посилання на джерела та інших **порушень академічної доброчесності не виявлено.**

У цілому відзначаючи логічність та послідовність побудови дослідження, наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість його результатів, належний науковий рівень дисертаційного дослідження, відмітимо, що воно, як і будь-яке дослідження дисертаційного рівня, містить певні положення, які викликають зауваження. Зокрема:

1. На стор. 67 дисертації автором сформульовано поняття «затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення» під яким розуміється короткостроковий захід законного примусу, що спрямований на забезпечення належної поведінки, реалізується представниками держави та цивільними особами шляхом обмеження права на свободу за наявності підозри щодо скоєння будь-якого кримінального правопорушення (незалежно від суворості санкції), підлягає обов'язковій анкетній чи позаанкетній фіксації та забезпечується прокурорським наглядом і судовим контролем. В той же час, на стор. 74-77 розкривається зміст однієї з основних (на думку автора) функцій затримання особи, а саме функція інформаційного забезпечення початкового етапу кримінальної процесуальної діяльності.

Чому дана функція не знайшла відображення у понятті «затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення»?

2. При характеристиці способів фіксації кримінального процесуального затримання автором акцентовано увагу на удосконаленні форм позаанкетної фіксації, а саме підтримується думка щодо надання затриманим особам фіктивного імені при неможливості встановити їх анкетні дані (с. 180). Дисертант вказує, що таке фіктивне ім'я може заноситись до відповідної бази даних з описом такої особи, її фотокарткою, дактилокартою, переліком особливих прикмет, тощо. Дані положення потребують більш детального роз'яснення та аргументації.

3. Спірними виглядають положення щодо широкого тлумачення поняття «уповноважена службова особа» у контексті затримання. Так, на стор. 49 дисертаційного дослідження автор вказує, що службова особа уповноважена здійснювати кримінальне процесуальне затримання, якщо таке право їй надано Законом України. До уповноважених службових осіб автор відносить працівників поліції (патрульної поліції (стор. 49), слідчих (стор. 51), службових осіб Національної гвардії України (с. 51) та інших службових осіб правоохоронних органів за умови надання їм права на затримання спеціальним законом. Однак, при затриманні особи у кримінальному провадженні в переважній більшості випадків мова йде про затримання за підозрою у вчиненні злочину. А злочину притаманна найбільша суспільна небезпека поміж інших видів правопорушень. Вбачається, що службові особи, які здійснюють процесуальні дії в рамках кримінального провадження повинні мати відповідний рівень кваліфікації (наприклад, як слідчий органу досудового розслідування). На с. 174 дисертації автор пропонує законодавчо закріпити деталізований (розширений) перелік службових осіб, уповноважених на здійснення затримання. Потребує подальшого роз'яснення та аргументації позиція щодо віднесення працівників патрульної поліції Національної поліції України, службових осіб Національної гвардії України та інших

правоохоронних органів до переліку службових осіб, уповноважених на здійснення кримінального процесуального затримання.

4. На стор. 187 дисертації автор пропонує доповнити ст. 209 КПК України абзацом такого змісту: «Не вважаються моментом затримання, у розумінні даної статті, дії уповноважених службових осіб, які направлені на примусове забезпечення участі осіб у слідчих (розшукових) діях». На думку дисертанта, внесення таких змін до законодавства підвищить якість та передбачуваність кримінального процесуального закону. Хотілося б почути більше конкретики та додаткового обговорення даної пропозиції з огляду на те, що у статті 209 КПК України момент затримання чітко визначений.

5. Додаткового роз'яснення потребує зміст висновку № 13 (стор. 224), а саме: межі примусу під час затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення можуть охоплювати законне (правомірне) завдання особі тілесних ушкоджень та позбавлення її життя.

6. На стор. 215 дисертації, автор визначає кримінальне процесуальне затримання як гібрид застосування примусу та отримання необхідної інформації на первісному етапі розслідування. Дисертант зазначає, що фактично процедура кримінального процесуального затримання, окрім примусових дій охоплює гібридні елементи обшуку, освідування та відібрання пояснень. Такі позиції дисертанта потребують більш детальної аргументації та роз'яснень.

Наведені зауваження та пропозиції здебільшого носять дискусійний характер і мають бути предметом для публічної дискусії на захисті.

Висновки. Дисертаційне дослідження М.М. Потоцького є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачем особисто, містить нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених ним досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки. Дисертаційне дослідження Потоцького Мирослава Михайловича «Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення», подане на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081

«Право», відповідає вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) та Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор – **Потоцький Мирослав Михайлович** – за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

**Офіційний опонент,
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»**

Дмитро ЦЕХАН

Підпис Дмитра ЦЕХАНА засвідчую

**Перший проректор
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор**

Мінас АРАКЕЛЯН